

Kotikonsteilla alkuun naudan ensiavussa

Märehtikö, nouseeko ylös ja onko kuumetta? Naudan vaivojen ensioireita voi yleensä hoitaa itse.

TEKSTI **EEVA-KAISA PULKKA**

Naudan leukojen tulisi jauhaa liki tauotta, joko uutta evästä ruokinta-pöydän äärellä tai märehtiä jo kerran nieltä. Huonosti syövän lehmän tila heikkenee pikkuhiljaa, se syö vähän ja valikoiden. Tällöin hoidon voi yleensä aloittaa kotikonstein.

Pötsin täyteisyys on tärkeä mittari arvioitaessa, kuinka kauan eläin on ollut syömättä. Myös uloste ja valikoijalle vielä maistuvat rehut kertovat paljon. Esimerkiksi lievässä

juoksutusmahan kiertymässä väkirehut jäävät syömättä, mutta heinä maistuu ja uloste on löysää.

Vasemmanpuoleinen, lieväoireinen kiertymä voi helpottaa liikkuttamisella ja juottamalla pellavaliman ja suolojen seosta, mutta voimakkaat kivut aiheuttava oikeanpuoleinen kiertymä on leikattava heti. Leikkaus on hintava, mutta noin 90 prosenttia leikatuista toipuu takaisin lypsyy.

Ketoosi eli asetonitauti vie syönnin liki

kokonaan, eläin laihtuu ja uloste on kuivahkoa. Kotikonsti on antaa lehmälle 300 grammaa propyleeniglykolia kerran päivässä kolmesta viiteen päivään ja ketoosivalmistetta pakkauksen ohjeen mukaan. Pidemmälle kehittyneessä tilassa tarvitaan eläinlääkäriä.

Mahan vierasesineistä ylensyöntiin

Lehmä menee syömättömäksi myös, jos se on niellyt jotain mitä ei pitäisi tai syönyt liikaa. Nauta syö rehun mukana helposti muovivia, narua, metallinpaloja, liki mitä vain.

Metallinpalat pistävät verkkomahaan kulkeututtuaan sisäelimiin, jolloin ruokahalu ja maitotuotos laskevat nopeasti, märehtiminen loppuu, eläin seisoo selkä köyryssä eikä makaa mielellään. Se ähkii ja kuume on lievää ja sahaavaa. Uloste on vähäistä ja kuivaa.

Oireet ilmenevät yleensä vuorokauden kuluessa pistosta, piston aiheuttajan eläin on voinut syödä jo aiemmin. Ensiapuna käytetään magneettia verkkomahassa, mutta aina se ei auta, sillä esimerkiksi alumiini ei tartu magneettiin.

Väkirehua ahmimaan päässyt lehmä saa akuutin happaman pötsin ja hoitamattomana eläin on ensimmäisenä päivänä syömätön, toisena jalaton ja kolmantena hengetön. Ensiapu on 200 grammaa soodaa tai puoli kiloa hiivaa suun kautta, ja yhteys eläinlääkäriin.

Puhaltuneella naudalla pötsin kaasut eivät pääse ulos ja se tarvitsee nopeasti eläinlääkä-

riä. Ensiapuna voi nostaa etupäätä ylös, juottaa litran ruokaöljyä tai kokeilla letkun työntämistä pötsiin suun kautta. Vasikalla auttaa yleensä juuri letkun käyttö. Puukon iskeminen vasempaan kylkeen on viimeinen konsti, joka tehdään vasta, kun lehmä hengittää todella huonosti, limakalvot sinertävät eikä se pysy pystyssä.

Isku pitää suunnata viimeisen kylkiluun, poikkihaarakeiden ja lonkkakyhmyän väliseen kolmioon kohti vastakkaisen puolen etujalan polvea. Kohta on noin kyynärvarren mitta selkärangasta. Neljän sentin reikä ja puukon kääntö 90 astetta saa sisällön suihkuamaan vauhdilla ulos.

Ei nouse ylös

Lehmä jää makaamaan liki 50:stä eri syystä, joista halvaus lienee tutuin. Poikimahalvaus vie makuulle yleensä päivää ennen tai pari päivää poikimisen jälkeen, kun eläimen elimistö ei kykene irrottamaan luustosta kalsiumia riittävästi ja riittävän nopeasti. Laidunhalvaus tai navettakouristus puolestaan johtuu magnesiumin puutteesta tai huonosta imeytymisestä.

Molemmat vaativat nopeaa hoitoa, sillä ne etenevät ja ennuste heikkenee nopeasti. Päästään virkeälle voi antaa ensiapuna nopeasti vaikuttavaa kalsium- tai magnesiumvalmistetta, mutta eläinlääkäriin suoneen antama valmiste on yleensä aina tarpeen.

Noin neljä viidestä ajoissa hoidetusta lehmästä toipuu halvauksesta, mutta kerran halvaantuneista puolet halvaantuu uudestaan seuraavan poikimisen yhteydessä. Tarkalla kivennäisruokinnalla ja kalsiumvalmisteiden käytöllä poikimisen yhteydessä voi välttää halvaukset jopa kokonaan.

Makuun haitat ovat syystä riippumatta yhteiset, painevaurioita syntyy nopeasti ja ennuste huononee ilman tukihitoa. Makaava lehmä tarvitsee hyvät olosuhteet ja kyljeltä toiselle kääntämisen muutaman tunnin välein.

Nostoyrityksiä voi tehdä kaksi, kolme kertaa päivässä siten, että lehmä saa jalat alle ja liinat löysätään. Lehmän roikottamista liinojen varassa pitää välttää. Noston tarkoitus

Vasikan murtumat voidaan hoitaa kipsaamalla, mutta isomman eläimen painoa kipsi ei kestä eikä murtumia siten voida hoitaa.

Jos naudan silmä vaurioituu pahasti, se voidaan poistaa ja eläin jatkaa normaalia elämää yksisilmäisenä.

Ensiapukaappi navetalla

Perustarvikkeet:

- Mansikkiriimu/nenäpihdit
- Ämpäreitä, kauha
- Pitkä köysi
- Terävä puukko
- Kuumemittari
- Jalkaremmit
- Liukastetta
- Oranssi betadine tai muu saippua
- Desinfiointiaine
- Synnytyssapuvälineet (vetoaljaat, riimut)
- Puhdas lakana
- Polkupyörän sisuskumi/mustekala
- 2,5 m puutarhaletkua
- 1,5 m letkua Ø 15 mm

Saatavilla:

- Paalinarua
- Ilmastointiteippiä
- Jätessäkkejä
- Puhtaita pyyhkeitä
- Vaippoja tai muuta imukykyistä
- Sideharsorullia/puhtaita sukkia
- Suunavaaja
- Suppilo
- 1,5 litran pullo
- Vasikan juottolaite
- Jatkojohto
- Pöytä
- Välineet parren osien purkamiseen

Lääkkeet:

- Kipulääke
- Ruokaöljy (2 litraa)
- Ruokasooda (2 purkkia)
- Ternimaito
- Kalsiumvalmiste
- Magnesiumvalmiste
- Propyleeniglykolivalmiste
- Elektrolyyttivalmiste
- Pötsin toimintaa tukevia valmisteita

Lehmä on yksi parhaita eläinlajeja paranemaan.

on saada lehmä ylös, sillä ylösnousun vaikeus voi johtua takapäin lihasten puutumisesta.

Haavat paranevat

Lehmä on yksi parhaita eläinlajeja paranemaan. Se selviää yllättävän pahoistakin tapahtumista ja esimerkiksi veri hyytyy paremmin kuin ihmisellä. Haavat paranevat yleensä hyvin eikä läheskään aina tarvita antibioottia tai edes terramycin-sprayta.

Tuoreen haavan voi ommella, mutta vanha haava on hoidettava avoimena puhdistamalla se kaksi kertaa päivässä. Haavaan voi laittaa sokeria tai hunajaa aamuin illoin, mikä sitoo nestettä ja muuttaa haavan pH:ta bakteereille sopimattomaksi.

Paiseita ei tule avata itse, sillä varmaksi ei voi tietää onko sisällä verta, mätää vai turvonnut limapussi. Itsestään puhjenneen paiseen ontelo huuhdellaan vedellä tai laimennetulla jodiliuksella kaksi kertaa päivässä.

Verenvuodon tyrehtyttämisessä toimii parhaiten paineside kovahkosta hyvin imevästä materiaalista tai kiristyside pyörän sisäkumista tai mustekalasta sikäli, kun verenvuotokohta nämä toimet sallii.

Häntäpolkemat ovat varsin yleisiä ja vuotavat voimakkaasti verta. Vuoto tyrehtyy pari tuntia pidettävällä kiristysiteellä, mutta puhdistaminen ja voinnin tarkkailu on tärkeää, sillä häntäpolkemasta voi kehittyä vakava bakteeritulehdus.

Murtumia voidaan hoitaa vain vasikoilla, sillä yli 220 kiloilla naudoilla kipsi ei kestä eläimen painoa. Murtuma tulisi kipsata samana päivänä, ja eläinlääkäriä odottaessa jalka pitää tukea kahden nivelen yli siten, ettei se heilu murtumakohdasta lainkaan. ■

Artikkeli perustuu eläinlääkäri Noora Forsblomin pitämään luentoon Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa ETKO-hankkeessa.

SARI TÄHTINEN

Lypsykarjatilan lääkekaappiin on varattu lääkkeitä muun muassa utaretulehduksen hoitoon.